

Politička analiza

Pristupanje Republike Hrvatske Evropskoj uniji

Otvorena pitanja između BiH i Hrvatske i implikacije po BiH

Sadržaj

Uvod	1
Granična pitanja	2
Imovinsko-pravni odnosi	7
Saobraćajni koridor kod Neuma	8
Oblast elektroenergetike	9
Trgovinski odnosi	10
Oblast rada, zapošljavanja, socijalne zaštite i penzija	10
Zaključak	11

Ovu nevezisnu analizu je pripremila Vanjskopolićka Inicijativa BH (VPI BH) uz finansijsku pomoć Friedrich Ebert Fondacije. Pogledi izneseni u ovoj analizi su stoga pogledi VPI BH i ni u kojem slučaju ne oslikavaju poglede Friedrich Ebert Fondacije.

Kontakt: info@vpi.ba www.vpi.ba

Uz podršku:

Pristupanje Republike Hrvatske Evropskoj uniji

Otvorena pitanja između BiH i Hrvatske i implikacije po BiH

UVOD

Vijeće Evrope je 30. juna 2011., na prijedlog Evropske komisije, obznanilo zatvaranje pregovora o pristupanju Republike Hrvatske Evropskoj uniji i predložilo 1. juli 2013. godine kao datum pristupanja te zemlje Uniji. Hrvatska će tako, ako u međuvremenu ne dođe do neočekivanih i teško zamislivih problema, toga dana postati 28. članica EU-a. Ona će time realizirati svoj višegodišnji osnovni strateški politički, ekonomski i društveni cilj. Istovremeno će ova činjenica potencijalno bitno utjecati na ukupno stanje u regiji, otvoriti nove mogućnosti u procesu euroatlantskih integracija na zapadnom Balkanu, ali i na novi način otkriti negativne implikacije do sada otvorenih i neriješenih pitanja između Hrvatske i zemalja u regiji. Bez riješenih mnogih otvorenih pitanja na ovom terenu ukupna situacija u BiH, posebno ekonomska ali time i politička, može biti još teža nego danas. U novom svjetlu i intenzitetu iskazat će se posljedice proistekle iz činjenice zaostajanja u usklađivanju standarda s onima koje će, posebno u sferi ekonomije, primjenjivati Hrvatska kao članica Unije, pri čemu će standardi u njezinom susjedstvu biti nekompatibilni s novim standardima u samoj Hrvatskoj. Ove razlike i neusklađenosti prvenstveno će se “knjižiti” na štetu njezinih susjeda, ali će u svakom slučaju značajne reperkusije imati i po Hrvatsku.

Nova situacija uočljivo se odnosi na implikacije koje će pristupanje Hrvatske imati po Bosnu i Hercegovinu. S jedne strane, u pozitivnom smislu, za BiH kao zemlju strateški opredijeljenu za Evropu i potencijalnog kandidata za Uniju, te trajnog regionalnog partnera Hrvatskoj, evropsko članstvo susjedne zemlje s kojom BiH ima i najdužu granicu predstavlja izazov i priliku za ubrzanije unutrašnje reforme i rješavanje otvorenih pitanja na dugom i složenom putu do Unije. S druge strane, neriješena pitanja između dvije države, kako ona sa striktno bilateralnim značenjem i refleksijama, tako i ona koja po svom značenju imaju i šire, regionalne konsekvence, mogu imati veoma negativne, pa i dugoročne posljedice ne samo po političke, ekonomske i društvene odnose već mogu postati i faktor destabilizacije u regiji.

Zbog svega ovoga, (ne)zatvaranje otvorenih pitanja između dvije države, ubrzano i na načine koji su zasnovani na evropskim principima i standardima, izazov je koji može biti snažan poticaj ubrzanom jačanju *Evropskog partnerstva*, ali i ozbiljan izvor problema s posljedicama koje mogu eskalirati u različitim pravcima.

Pri ovome treba imati na umu značaj u posljednje vrijeme ponavljane konstatacije da su historijska društvena, kulturološka, ekonomska i politička povezanost, intenzivni vanjskotrgovinski odnosi, najduža kopnena granica, određeni broj stanovnika s dvojnim državljanstvom – uočljiva obilježja odnosa BiH i Hrvatske koja ove dvije države i njihovo stanovništvo čine trajnim partnerima u sadašnjim i budućim regionalnim i globalnim tokovima. Međutim, realna je mogućnost da sve ove relacije veoma lako i dosta brzo mogu biti potisnute negativnim konotacijama neriješenih problema i pitanja u društvenoj, ekonomskoj, političkoj i drugim sferama ukoliko se proces rješavanja tih problema ne ubrza i ne završi do dana pristupanja Hrvatske Evropskoj uniji.

Pored ostaloga, mnoga od tih otvorenih pitanja više neće biti, ni u sadržajnom ni u tehničkom pogledu, samo bilateralna pitanja između BiH i Hrvatske, već *de facto* multilateralna pitanja između zemalja EU-a i BiH. Pri njihovom rješavanju objektivno će se izgubiti pozitivan element spomenutih tradicionalnih prednosti u vezi između dvije države, a na pregovaračkoj strani nasuprot BiH bit će potencirani interesi EU-a i svih njenih 28 zemalja članica.

Prilikom evidentiranja najznačajnijih neriješenih pitanja između BiH i Hrvatske koja dodatno dobivaju na specifičnom značenju s ulaskom Hrvatske u EU, uočljiva je razlika među njima i sa stanovišta historijata u pokušajima da se riješe, i dužine trajanja tih pokušaja, potom sa stanovišta razloga i “krivice” za njihovo nerješavanje. Posebno je uočljiva grupa neriješenih pitanja i nemogućnosti njihovog rješavanja zbog unutrašnjih odnosa u BiH, nedovršene ustavnopravne arhitekture države i administrativno-zakonodavnih opstrukcija na tome tragu. Ova “nedovršenost” konstitutivnog okvira

BiH nije tajna; često su je za opstrukcije u rješavanju otvorenih pitanja sa susjedima, pa tako i s Hrvatskom, koristili domaći akteri u BiH, ali i pojedine vladajuće strukture kod partnera s druge strane u različitim političkim momentima koje su karakterizirali i različiti interesi. Također je u ovom kontekstu zanimljiv i fenomen postizanja dogovora, pa čak i sklapanja i potpisivanja pojedinih značajnih i usaglašenih bilateralnih ugovora (Luka Ploče, granica kod Neuma, granični prijelazi itd.), a potom ti ugovori nisu ratificirani u parlamentima dviju država, uz zahtjeve za potpuno odustajanje od njih, za temeljne "prepravke" itd.

Spomenuti "unutrašnji" aspekt situacije u BiH, kao razlog za nepostizanje sporazuma sa susjedima u skladu s uobičajenim međunarodnim i posebno standardima EU-a, dodatno potencira problem neophodnosti dovršavanja ustavnoga i institucionalnog uređenja BiH na principima koji su u skladu s evropskim standardima i modelima jer će se bez toga BiH stalno pojavljivati kao svojevrsni institucionalni *remetilački faktor* u evropskim okvirima. Ta dimenzija daje dodatno značenje i problemu otvorenih i neriješenih pitanja BiH s Hrvatskom. Zbog toga, podjednako, u razmatranju mogućnosti kako i kada što prije riješiti ova pitanja, treba biti svjestan, i u skladu s time se ponašati, da taj zadatak treba bezmalo podjednako *delegirati* Bosni i Hercegovini, ali i Hrvatskoj pa i EU-u, prije nego što Hrvatska postane i formalno punopravna članica Unije, a otvorena pitanja s BiH tako se samo prenesu i na teren EU-a.

U ovome kontekstu, cijeneći značaj ulaska Hrvatske u EU i za BiH, te stvarajući pretpostavke za rješavanje otvorenih pitanja ali i za daljnje jačanje proeuropskog opredjeljenja i raspoloženja u BiH, treba snažno dinamizirati sve potrebne konkretne aktivnosti ujedno tako sprječavajući ozbiljne negativne posljedice što će proisteci iz eventualnog nerješavanja ili velikog kašnjenja u zatvaranju otvorenih pitanja. U tome smislu potrebno je angažirati sve raspoložive potencijale kako bi se temeljem jasnih programa, zadatih rokova, razrađenih mehanizama, političkim i diplomatskim dinamiziranjem komunikacije s odgovarajućim institucijama u Hrvatskoj i angažiranjem svih nadležnih državnih i entitetskih institucija u BiH, predstavnika zakonodavne i izvršne vlasti i civilnog društva došlo do rješenja obostrano prihvatljivih. Tamo gdje je za rješavanje otvorenih pitanja potrebna financijska intervencija, kao što je slučaj s graničnim inspekcijskim službama, usklađivanjem zakonodavstva u svrhu dosezanja standarda i uvjeta za izvoz industrijskih i poljoprivrednih proizvoda na tržište Hrvatske, znači na dio unutrašnjeg tržišta EU-a, Bosni i Hercegovini stoje na raspolaganju sredstva pretpristupnih fondova EU-a u okviru I i II komponente IPA-e. To svakako treba imati u vidu prilikom programiranja pretpristupne pomoći za naredni period.

U ovome trenutku jasno je da će značajne posljedice pristupanja Hrvatske Evropskoj uniji biti iskazane u oblastima pogranične problematike, potom posebno u pitanjima inspekcijskih službi, trgovine industrijskim i poljoprivrednim proizvodima, u oblasti imovinsko-pravnih odnosa, statusa Luke Ploče, saobraćajnih koridora, državljanstva i putnih isprava, elektroenergetike, trgovinskih odnosa itd.

Skoro nijedno od ovih pitanja u historiji odnosa između dvije mlade države nije novo, neka su na dnevnom redu od samog uspostavljanja suverenih i nezavisnih država, neka su bila praktično riješena, pa onda vraćena na početak, a neka se pitanja na isti način i bez ikakvog pomaka vrte u krug već petnaestak godina. Bez obzira na to, sva ona se danas iskazuju na potpuno nov način u svjetlu ulaska Hrvatske u EU i zato zahtijevaju optimalnu pažnju, efikasno organiziranje za njihovo hitno rješavanje, uz punu svijest da se upravo na evropskim standardima, a ne na ekskluzivno lokalnim interesima i kalkulacijama, jedino mogu i riješiti.

GRANIČNA PITANJA

U širem je kontekstu neriješenih problema u vezi s granicom između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine, koji se protežu kroz period od kraja devedesetih godina do danas, i pitanje *Ugovora o državnoj granici, razgraničenje na moru* i uz to *most kopno - Pelješac*, te *status Luke Ploče*, odnosno *Sporazum o slobodnom tranzitu preko teritorije RH* u i iz *Luke Ploče* i preko teritorije BiH u *Neumu*.

Ugovor o državnoj granici između BiH i RH. Ovaj ugovor potpisan je 30. 7. 1999. godine. Međutim, kako nijedan dokument vezano za granicu s Hrvatskom do sada nije ratificiran u Parlamentarnoj skupštini BiH kao ni u Hrvatskom saboru (osim *Sporazuma o tranzitu u i iz Ploča i kroz Neum*, koji je ratificiran u Parlamentu BiH, ali ne i u Saboru RH), praktično je čitava granična linija s Hrvatskom otvoreno pitanje.

Uz sporazum o granici, koji je potpisan 1999. godine, kao sastavni dio postoje i kartografski prikazi granične crte (86 geodetskih karata u razmjeri 1 : 25000) i precizan opis identificirane granice u skladu s njenim međunarodnim priznanjem. Ugovor o granici između BiH i Hrvatske je prethodno bio podložen cjelovitoj proceduri usaglašavanja, verifikacije i parafiranja na nivou državnih komisija i isto tako proceduri donošenja međudržavnih ugovora i sporazuma na način kako je to utvrđeno zakonima obje država. Značajno je da je ovaj ugovor uzimao u obzir i potpuno uvažavao činjenicu da je u bivšoj Jugoslaviji, od 1959. godine, bio na snazi "Opis granice NR BiH" kao službeni i u skladu s postojećim procedurama potpisani dokument između tadašnjih republika. Tim dokumentom se precizno definiraju principi i opis granice, naročito kada se radi o graničnim rijekama.

Ipak, i pored usaglašenoga i potpisanog sporazuma, čija se ratifikacija stalno odgađala, Hrvatska je u martu 2006. godine dostavila stajalište vezano za granicu u području općine Neum, osporavajući pripadnost dijelova teritorije BiH – Velikoga i Malog Školja i rta Ponta Klek u području poluotoka Klek.

Članovi Državne komisije za granicu BiH iz reda srpskog naroda, ujedno, iskazali su u to vrijeme stav da granica između BiH i Hrvatske treba da bude povučena sredinom toka rijeke Une od naselja Ivanjska do ušća rijeke Une u Savu, pri čemu je posebno apostrofirano postojeći granični problem u ovom kontekstu u Kostajnici.

Bosna i Hercegovina je pristala da se naknadni zahtjevi o korekciji granice u području Neuma i u donjem toku rijeke Une razmotre na nivou državnih komisija za granicu BiH i Hrvatske u zajedničkom sazivu. Relevantni stručnjaci za međunarodno pravo i za granična pitanja smatrali su tada, a i danas smatraju, da je time napravljena greška koja je otvorila hrvatskoj strani nove mogućnosti za negiranje već potpisanog ugovora. Nije bilo nikakvoga formalnopravnog osnova da se preispituje potpisani ugovor ako obje strane nisu bile saglasne u pogledu njegovog preispitivanja. Otada do danas ovo pitanje nije riješeno, već su se na njega samo nadovezali drugi problemi u vezi s problematikom granice.

U Zagrebu je 5. 7. 2010. održana zajednička sjednica dviju komisija za granice; obje strane su "izrazile saglasnost da treba nastaviti rad u cilju osiguranja uvjeta potrebnih za ratifikaciju *Ugovora o granici između BiH i Hrvatske*". U međuvremenu je u igru uvedena ideja o međunarodnoj arbitraži za ovo pitanje, a u medijima u Hrvatskoj se nakon posjete premijera Zorana Milanovića Sarajevu krajem februara 2012. god čak tvrdi da je dogovor o arbitraži postignut, što bh. strana nije službeno potvrdila.

Razgraničenje na moru. Granična i pogranična problematika Hrvatske i BiH tijesno su vezane za primjenu *Konvencije Ujedinjenih nacija o pravu mora* (stupila na snagu 16. novembra 1994., a potpisale je do kraja 2006. godine 152 države). Bosna i Hercegovina smatra da razgraničenje na moru nije do kraja okončano kako to predviđa spomenuta konvencija, a posebno se potcrtava da je Hrvatska jednostrano i u suprotnosti s UN-ovom konvencijom primijenila "ravnu polaznu crtu" (povučenu od otočića Vodnjak kod Hvara do rta Proizd na Korčuli) kakva je bila uspostavljena za vrijeme SFRJ. Time je Hrvatska utvrdila svoje unutrašnje vode, koje prema *Konvenciji UN-a o pravu mora* imaju isti status kao i kopneni teritorij, čime je Hrvatska zatvorila morsko područje BiH unutar svoga jednostrano proglašenog suvereniteta.

Postojeća situacija, evidentno nespojiva s odredbama spomenute konvencije i međunarodnim pravom, vezana je direktno i s provedbom *Zakona o graničnoj kontroli BiH*. To se posebno odnosi na njegove odredbe koje se bave pomorskim graničnim prijelazima, kontrolom, prijavljivanjima, raznim odobrenjima i svim drugim što je obuhvaćeno ovim zakonom.

Zbog svega ovoga BiH stoji na stanovištu da ratifikaciji *Ugovora o granici* treba prethoditi donošenje bilateralnog sporazuma o razgraničenju na moru između BiH i Hrvatske kao aneksa ugovora, odnosno sastavnog dijela *Ugovora o granici*. Takav sporazum može pripremiti zajednički formirana stručna komisija, uz angažiranje domaćih i stranih međunarodnih institucija iz oblasti pomorskog prava.

Mada je sa bh. strane do sada u više navrata istaknuto da su u *Ugovoru o državnoj granici* potpisanom 1999. godine sadržana sva pozitivna međunarodna načela razgraničenja među državama te da se zbog toga ne može dalje razmatrati ni polemizirati o zahtjevu Hrvatske za promjenu granične crte na poluotocima Klek i Pelješac, u ovom trenutku se još nude tri moguća rješenja za status granice između dvije države:

- ratifikacija *Ugovora o granici* bez izmjena i dopuna već potpisanog ugovora; nakon toga dvije strane bi mogle zaključkom ili predsjedničkom izjavom iskazati spremnost za eventualnu korekciju granice na pojedinim tačkama;
- pristupiti ratifikaciji uz prethodno definiranje spornog dijela granice; o spornom dijelu pokušati pronaći rješenje, a ako to nije moguće, postići dogovor o upućivanju spornog dijela na međunarodnu arbitražu;
- iskazati spremnost da se konačna identifikacija granične crte između dvije zemlje utvrdi međunarodnom arbitražom, a predmetom arbitraže bile bi sve sporne tačke na granici.

Nije nevažno konstatirati da je na bh. strani značajan broj onih koji smatraju da je svaka arbitraža izlišna jer su se dvije strane usaglasile o svim pitanjima prije potpisivanja *Ugovora* 1999. godine. Isto tako važno je da je sporazum zasnovan na svim važećim međunarodnim principima, da je razlog ponuđen sedam godina kasnije iz Hrvatske kao povod za negiranje *Ugovora* ("hrvatska strana nije bila dovoljno spremna u fazi dogovaranja za potpisivanje") pravno nerelevantan, te da bi prihvaćanje arbitraže sa strane BiH značilo dovođenje u sumnju vlastitih argumenata temeljem kojih je *Ugovor* potpisan.

Na bh. strani, ipak, snažno je uvjerenje da bi arbitraža donijela odluku u korist argumenata koji su čvrsti i razložni: *Postojanja prethodno potpisanih sporazuma i opisa granice BiH i RH iz vremena SFRJ, potpisanog mada ne i ratificiranog sporazuma između Alije Izetbegovića i Franje Tuđmana 1999. godine temeljem fakata i karata koje je samostalno i stručno utvrdio Hrvatski hidrografski institut iz Splita, a u korist BiH, te svih drugih relevantnih i verificiranih činjenica o ovom pitanju iz perioda kroz minulih 60 i više godina.*

Most kopno – Pelješac. U kontekstu pitanja do sada neusaglašene morske granice između dvije države nalazi se i sučeljavanje dviju država u vezi s izgradnjom mosta između kopna, kod mjesta Komarna na hrvatskoj teritoriji, i Pelješca kojim Hrvatska želi, kako se tvrdilo od početka, da "poveže svoj teritorij" i premosti prekid teritorija kod Neuma. Predsjedništvo BiH je 3. marta 2007. godine na 11. sjednici Međudržavnog vijeća za saradnju između BiH i RH iznijelo službeni stav da je protiv izgradnje ovog mosta do rješavanja otvorenih pitanja vezanih za identificiranje morske granične linije između dvije države. Kasnije je ovaj stav u više navrata i u raznim prilikama službeno ponovljen hrvatskoj strani. Usprkos tome, 24. oktobra 2007. godine tadašnji hrvatski premijer Ivo Sanader postavio je kamen-temeljac za most u mjestu Brijest na Pelješcu, čime je započeta gradnja. Hrvatska strana je tada odbacila svaku tvrdnju i argumentaciju bh. strane da se most ne gradi u hrvatskim teritorijalnim vodama, ističući da Hrvatska ne treba nikakvu saglasnost ni od koga za tu gradnju. Most, prema izjavama hrvatske strane, nije alternativa autoputu na Jadransko-jonskom koridoru čiji jedan krak treba da ide preko Neuma do Dubrovnika. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske ustvrdilo je da je gradnja mosta suvereno pravo Hrvatske, da se ono ne može dovoditi u vezu s bilo kojim drugim pitanjem iz ukupnih odnosa dviju država te kako "ne vidi ni osnova ni povoda da se izgradnja mosta nepotrebno pokušava pretvoriti u političko pitanje".

Susreti, razmjena pisama i rasprave ovim povodom se nisu prekidali, Hrvatska je nastavila izgradnju mosta do prekida radova 2011. godine odlukom motiviranom unutrašnjom situacijom u zemlji, ali cijeli problem na državnom nivou nije raščišćen, niti mu je pristup promijenjen: *Pitanje gradnje mosta nije stavljeno u kontekst razgraničenja državne granice na moru i drugih graničnih pitanja, što de facto znači da ostaje otvoreno i pitanje granice između EU-a i BiH na ovom potezu.*

Luka Ploče. *Sporazum o slobodnom tranzitu preko teritorije Republike Hrvatske u i iz Luke Ploče i preko teritorije Bosne i Hercegovine u Neumu* potpisan je 22. 11. 1998. godine u Zagrebu. Ratificiran je ubrzo nakon toga u Parlamentu BiH, ali nikada nije u Saboru RH.

Prema današnjem stanju, a praktično od dolaska na vlast HDZ-a u Hrvatskoj nakon izbora 2003. godine, ovaj sporazum je u praksi nevažeći u formi u kojoj je potpisan, kao što nema ni pravnog učinka jer ga Hrvatska nije ratificirala. Već godinama o njegovom ratificiranju u postojećoj formi, što se Hrvatske tiče, nema ni govora.

Sporazumom potpisanim i ratificiranim u BiH bilo je, u suštini, predviđeno zajedničko upravljanje Lukom Ploče koja je nakon raspada Jugoslavije ostala na teritoriji suverene Hrvatske, ali je svoj osnovni smisao i svrhu imala tek u vezi s BiH u zaleđu. Značajan dio lučkih kapaciteta, terminala i skladišta bio

je sagrađen svojevremeno sredstvima i kapacitetima iz BiH. Uz željezničku vezu sa zaleđem i dalje preko BiH, Luka ima konekciju s centralnom Evropom i, zapravo, svoj rezon postojanja.

Slijedom te realnosti bilo je predviđeno da Lukom Ploče upravlja tijelo (povjerenstvo) sastavljeno od tri predstavnika iz BiH i tri iz RH, uz sedmog člana iz Međunarodnog suda za pravo mora u Hamburgu. Ovaj sedmi član bi u slučaju sporova imao pravo arbitriranja. Realno bi, međutim, bilo teško zamisliti da bi u "zajedničkoj" luci temeljem karaktera njenih specifičnih aktivnosti moglo biti sukoba na međudržavnoj razini. Ova solucija uvažavala je sve složene elemente ugrađene u povijest, karakter, teritoriju, investicije i ostale specifičnosti Luke Ploče i njenog zaleđa.

Ratifikaciji ovoga sporazuma u Saboru RH suprotstavljeni su iznenada uoči izbora 2003. godine u javnosti Hrvatske "nacionalni i patriotski" interesi, uz tvrdnju da se "hrvatska luka time predaje u ruke strancima čime Hrvatska gubi svoj suverenitet na vlastitom teritoriju". U vremenima poslije rata i uz užarena "patriotska" osjećanja, politički vrh zemlje odgađao je ratifikaciju nudeći razna rješenja koja, međutim, iz sličnih razloga nisu prihvaćana kod bh. strane. U BiH se insistiralo prvo na ratifikaciji Ugovora u Saboru u istoj formi u kojoj ga je potvrdio i Parlament BiH, nakon čega bi se eventualno moglo razgovarati o izvjesnim promjenama, a prije svega o ukidanju spomenutoga "sedmog člana", čije je postojanje navodno "ugrožavalo hrvatski suverenitet". Zajednički je u tome smislu pripremljen mehanizam kojim bi na praktično posljednjoj sjednici Sabora u vrijeme vlade Ivica Račana i uoči izbora prvo bio ratificiran sporazum u formi u kojoj je ratificiran u Sarajevu, i odmah potom na obje strane bio bi usvojen aneks sa zajednički dogovorenim promjenom. Bio je to maksimum koji je objektivno mogao biti postignut u vezi s Lukom Ploče koja ostaje na teritoriju Hrvatske, ali se u njoj uvažavaju sva osnivačka prava i ulaganja iz BiH. Već je tada bilo upozorenja da od ratifikacije u toj ili bilo kojoj drugoj formi sporazuma iz '98. neće biti ništa ako na vlast nakon izbora dođe HDZ.

Bosanskohercegovačka strana je doslovce u posljednji trenutak uoči zakazane sjednice Sabora odbila dogovoreni put ratifikacije, pa tako i konstituiranja Luke Ploče na ravnopravnim osnovama. Tada utjecajne političke strukture u BiH bile su uvjerenе da je to "malo" i da ne treba praviti ustupak s eliminacijom "sedmog člana" uprave Luke. Račanova koalicija je izgubila izbore, a nova vlada s Ivom Sanaderom na čelu prvo je odugovlačila bilo kakvu ratifikaciju, da bi na prvom sastanku međuresorne grupe u Zagrebu u martu 2006. godine predočila bh. strani stav koji ne samo da ne deblokira pregovore o navedenom sporazumu nego *de jure* i *de facto* predstavlja potpuno novi prijedlog u političkome i formalnopravnom smislu. Stav Hrvatske je bio da ponudi BiH status tzv. "najpovlaštenije nacije" u korištenju hrvatske Luke Ploče. Pravno i praktično to je značilo da BiH treba dobiti izvjesne povlastice u vezi s vrstom i kvalitetom lučkih usluga, uz garancije Vlade RH, kao i povlastice u cijeni za te usluge u ime i za račun Luke Ploče.

Bosna i Hercegovina je odbila ovu soluciju, a nakon ovoga je ponovno bilo različitih i nepodudarnih prijedloga i ideja, različitih kontakata na političkom i diplomatskom nivou. Hrvatska je potom izašla s novim "objašnjenjima" povodom "novih okolnosti" koje su bile "uvjetovane potrebom usklađivanja s europskim zakonodavstvom", potom novim obećanjima itd., ali do danas je kompletna situacija onakva kakva je bila odmah nakon osamostaljenja jedne i druge države. Zapravo, pitanje statusa Luke Ploče, koja od 1. 7. 2013. postaje evropska luka, nakon propalog pokušaja ratifikacije 2003. nikada nije postavljeno na dnevni red na konkretan način. Ovo pitanje, direktno i svojevremeno s razlogom vezano i za prolaz preko teritorije BiH u Neumu, nije tako, do današnjeg dana, ni politički, ni pravno, ni na bilo koji drugi način dovršeno i stavljeno u kontekst bilateralnih i regionalnih odnosa. Izostalo je i stručno i diplomatski organizacijsko i operativno organiziranje kako bi se definitivno dovelo do kraja raščišćavanje problema koji nije bez razloga odmah poslije rata, uz pomoć međunarodne zajednice i direktno SAD-a, bio proglašen jednim od prioriteta u trasiranju budućih odnosa između dvije države.

Luka Ploče će neminovno morati da odgovori, i tehnički i organizacijski, na svaki način zahtjevima standarda EU-a bez obzira na partnere koji u njenom radu participiraju ili imaju čak i vlasničke udjele. U tome kontekstu pozicija "klijenata" iz BiH koji će koristiti Luku Ploče zavisit će isključivo od sposobnosti i mogućnosti da tim standardima odgovore. Sve izvan toga je zavaravanje. Naravno, prvenstveno je na bh. strani da prije ulaska Hrvatske u EU precizno utvrdi i raščisti ona pitanja svoga sudjelovanja u funkcioniranju Luke Ploče koja se još uvijek mogu urediti u bilateralnim odnosima i tako unijeti u novi sistem kao stečevina. I u ovom aspektu veza sudbine prolaza iz BiH u Luku Ploče i iz nje, s prolazom kroz Neum, zajednički je motiv da se cijelo pitanje riješi što prije i "u paketu".

Realnu i konkretnu priliku da se pitanje riješi uz uvažavanje zajedničkih interesa objiju strana u ovom slučaju, ma koliko formalno problem počivao na nespremnosti da se *Ugovor* ratificira u Hrvatskoj u obliku u kojem je potpisan, ipak je propustila bh. strana. Još jednom se pokazalo da je krupan problem u odnosima između BiH i Hrvatske često bio u domenu umijeća realiziranja mogućega, a ne na strani formalnog prava mimo realnih uvjeta da to pravo bude i ostvareno. Ovo, nažalost, nije jedini slučaj u pregovorima između dvije države da se stvari završavaju u korist pregovaračkog umijeća i upornosti naspram pomalo naivnog vjerovanja u "principe".

Inspeksijske granične službe. U toku pristupnih pregovora s EU-om u okviru Poglavlja 12. (*Sigurnost hrane, veterinarstvo i fitosanitarna politika*) i Poglavlja 24. (*Pravda, sloboda i sigurnost*) Hrvatska je usaglasila ukupno osam graničnih prijelaza sa susjednim zemljama na kojima će biti locirane granične inspeksijske službe (Bajakovo, Stara Gradiška, Karasovići, Metković, luke Rijeka i Ploče, Aerodrom Zagreb i Pošta Zagreb).

Granične inspeksijske službe imaju značaj zbog izvoza iz BiH u EU proizvoda životinjskoga i biljnog porijekla koji podliježu inspeksijskoj kontroli kao i izvoza iz BiH tih proizvoda u treće zemlje preko teritorije neke od zemalja članica Unije.

Prema ovako usaglašenoj listi graničnih prijelaza znači da će BiH od 1. 7. 2013. moći da izvozi u Hrvatsku i dalje u EU sve svoje proizvode koji podliježu inspeksijskoj kontroli na prijelazima Stara Gradiška – Gradiška i Bijača – Metković. Ovi granični prelazi moraju biti potpuno opremljeni prema striktnim standardima i operativni šest mjeseci prije ulaska Hrvatske u EU, znači do 1. 1. 2013. godine.

Svoj stav o odabiru prijelaza Hrvatska je obrazložila "malim brojem pošiljki proizvoda koji podliježu inspeksijskom pregledu i nedovoljnom frekvencijom na ostalim prijelazima". Značajan razlog je i u preskupoj izgradnji i opremanju ovakvih graničnih prijelaza.

U ovom slučaju tačno je da su dva odabrana granična prijelaza s bh. strane najlošije opremljena, ali je tačno i to da BiH ima granične prijelaze koji su u potpunosti opremljeni za inspeksijske preglede. Uz to financirani su sredstvima fondova EU-a, kao što je prijelaz Izačić. U toku su i pripreme za izgradnju graničnog prijelaza Bijača – Metković II, uz očekivanje da radovi budu završeni u roku, šest mjeseci prije ulaska Hrvatske u EU.

Pitanje inspeksijskih graničnih službi na budućim vanjskim granicama EU-a sa BiH je kompleksno i veliki je broj parametara koje su dvije strane trebale uzeti u obzir pri određivanju broja tih službi – ističe se i u informaciji o ovim pitanjima koja je urađena nedavno u Direkciji za evropske integracije VMBiH. Riječ je, recimo, o cijeni, broju pošiljki, saobraćajnoj uvezanosti, teritorijalnoj raspoređenosti, dužini granice, proizvodnim potencijalima, daljnjem usklađivanju zakonodavstva BiH sa zakonodavstvom EU-a (koje bi otvorilo mogućnost za proširenje liste proizvoda odobrenih za izvoz na tržište EU-a), kao i činjenici da određeni broj pošiljki na putu prema zemljama zapadnog Balkana i nazad tranzitira kroz BiH.

Uzimajući u obzir sve ove elemente, kao i sasvim konkretne pokazatelje o količini robe koja se danas prevozi preko postojećih graničnih prijelaza, u nadležnim tijelima i institucijama u BiH se smatra neprihvatljivim utvrđivanje samo dvaju spomenutih graničnih prijelaza između BiH i RH na kojima bi bile locirane granične inspeksijske službe. Ovaj bi izbor, ostane li na snazi, predstavljao snažan udar na privredu BiH i dalje se negativno odrazio na razvoj vanjskotrgovinske razmjene i konkurentnosti bh. proizvođača na tržištu EU-a. Evidentan je, recimo, u tom pogledu primjer izvoznika ulja i šećera iz Brčko distrikta BiH čiji izvoz učestvuje sa 55 posto u ukupnom izvozu bh. robe u EU.

U isto vrijeme uočljivo je da spomenuti izbor graničnih prijelaza potpuno zanemaruje pitanje robe iz Crne Gore i Srbije koja zbog geografskog položaja proizvođača često mora tranzitirati kroz BiH. Time se dodatno opterećuju prometni tokovi, a posebno onaj koji vodi prema jedinom sjevernom izlazu – graničnom prijelazu Gradiška. Uočljivo je također da su iz prijedloga Hrvatske izuzeti svi željeznički prijelazi iako transport željeznicom osigurava najviši nivo sigurnosti i kontrole prijevoza. U 2010. godini, recimo, proizvoda biljnoga i životinjskog porijekla, u vrijednosti 16 posto izvoza, prevezeno je na tržište EU-a željeznicom.

U ovom času, slijedom postojećih prijedloga i aktualne situacije, BiH je predložila da se u trenutku ulaska Hrvatske u EU, pored prijelaza Gradiška i Metković, otvori i prijelaz na lokaciji Izačić – Ličko

Petrovo Selo, a da se ubrzano radi na osposobljavanju i ostalih ranije predloženih prijelaza. Prije svega to se mora odnositi na prijelaze Orašje – Županja i Šamac – Slavonski Šamac, jer je riječ o tačkama spajanja na koridoru 5-C, pa je potpuno nelogično da na ovim tačkama ne postoji BIP, makar u početku samo za meso, mesne prerađevine i životinje. Nakon ovih prijelaza bit će neophodno osposobiti za istu namjenu i prijelaze Gorica – Vinjani Donji i Donji Svilaj – Svilaj. Pri tome su, prema analizama u Vanjskotrgovinskoj komori BiH, prijelazi Izačić, Gradiška i Orašje neminovni, dok granični prijelaz Doljani – Metković predstavlja odabir koji podmiruje trenutne potrebe a predstavljat će neophodnost posebno nakon izgradnje planirane autoceste na tome potezu. Podjednako tako je i prijelaz Šamac izrazito razvojna potreba regije.

Svaki drugi pristup rješavanju ovog pitanja bit će ispod potreba današnje situacije, značajno će usporiti protok robe ne samo između BiH i Hrvatske već i u tranzitu robe kroz regiju i prema tržištima EU-a. Poseban je apsurd u slučaju Izačića, prijelaza koji je kao zajednički izgrađen i opremljen sredstvima iz fondova EU-a, što je podrazumijevalo i prethodne kompletne analize svrsishodnosti i opravdanosti, a da bi sadašnjim opredjeljenjem Hrvatske taj prijelaz bio isključen iz upotrebe za robu za koju je namijenjen.

IMOVINSKO-PRAVNI ODNOSI

Pregovori o sporazumu o uređenju imovinsko-pravnih odnosa između Bosne i Hercegovine i Hrvatske, kojim bi se uredili odnosi u ovoj oblasti prije i nakon sticanja nezavisnosti dviju država, s različitim intenzitetom i u konačnici neuspješno, vode se na različitim nivoima još od 1996. godine. U nekoliko navrata taj je sporazum bio pred potpisivanjem, da bi doslovno u zadnji čas bivao blokiran najčešće zbog neslaganja Vlade bh. entiteta Republike Srpske jer u njega nisu bili ugrađeni stavovi koji se od samog početka u vezi sa sporazumom zahtijevaju s njihove strane, a na koje Hrvatska ne pristaje.

U međuvremenu hrvatska strana nepostojanje ovog sporazuma ističe kao razlog što još uvijek ne dolazi do povrata značajne imovine BiH u Hrvatskoj i što se u ovom segmentu ne poštuje i ne primjenjuje "Aneks G" Sporazuma o pitanjima sukcesije (potpisan 2001. u Beču, a ratificiran u BiH iste godine, podjednako i od svih drugih potpisnica, zemalja nastalih nakon raspada bivše Jugoslavije). Ovim sporazumom, uz ostalo, države sukcesori obavezuju se da će na svojim teritorijama štiti privatnu svojinu i stečena prava građana i pravnih lica bivše SFRJ bez ikakve diskriminacije, tj. nezavisno od nacionalnosti, državljanstva, boravišta ili prebivališta, svuda gdje su ta prava stečena prije 31. 12. 1990. Podjednako tako svi ugovori o prijenosu pokretne i nepokretne imovine izvršeni pod prinudom nakon 31. 12. 1990. smatrat će se ništavnima.

Primjena "Aneksa G" je s pravnog stanovišta, dakle, bezuvjetna. Nasuprot ovome, Vlada Republike Hrvatske je donijela još u julu 1991. godine Uredbu RH (N.N. 3691) kojom se "zabranjuje raspolaganje, prodaja, zamjena, darovanje, prijenos prava, korištenje, davanje u zakup i privremena upotreba nekretnina na teritoriji Republike Hrvatske koje su u vlasništvu, posjedu, na korištenju ili upravljanju organa i institucija Federacije, republika i pokrajina Kosovo i Vojvodina". Mada je međudržavni sporazum koji je ratificirala i Hrvatska "jači" od domaćeg pravnog akta, Hrvatska je opstruirala "Aneks G" toga sporazuma pozivajući se na vlastitu uredbu iz 1991. godine.

Predmet sporazuma o imovinsko-pravnim odnosima između BiH i RH su osnove, principi i instrumenti za rješavanje imovinsko-pravnih odnosa između dvije države kao ugovorne strane, te rješavanje financijskih potraživanja i obaveza fizičkih i pravnih osoba kao ugovornih strana, u skladu s odredbama spomenutog "Aneksa G".

S protokom vremena i nerješavanjem ovog pitanja, te posebno nepoštivanjem odredaba "Aneksa G" jednostranim tumačenjem hrvatske strane prema kojem se primjena ovog aneksa uvjetuje potpisivanjem sporazuma o imovinsko-pravnim odnosima, dolazi do sve složenijih i sve teže rješivih situacija na samom terenu. Objekti koji su predmet povrata, vrijednost potraživanja pa i sam karakter imovine mijenjaju se, imovina nestaje ili iz raznih razloga postaje neupotreblijiva, pa se cijeli ovaj proces time usložnjava, a prava iz njega postaju sve teže ostvariva pa i nadoknadviva. Ovakva situacija, bez obzira na sve, objektivno ima odraza i na političke, ekonomske i druge odnose između dvije države i nepotrebno opterećuje te odnose.

Tipični su primjeri ovakvog stanja, naprimjer, osporavanje vlasničkog prava *Šipadu* na nespornu

imovinu u Luci u Šibeniku, KCUS-u Sarajevo na *Dječiju bolnicu* u Cavtatu, neregulirani odnosu u JANAF-u, *Elektranama na Trebišnjici*, HE *Buško blato*, nepriznavanje vlasništva nad mnogim odmaralištima na Jadranu, pitanje zaštite imovine *Agrokomerca* u Hrvatskoj itd. Direktnim nalogima zemljišno-knjižnim uredima nadležnih općinskih sudova da po službenoj dužnosti izvrše zabranu upisa u zemljišne knjige u Hrvatskoj ove su opstrukcije dobile zakonski karakter. U većini slučajeva organi nadležni za ovu vrstu poslova pozivali su se na spomenutu uredbu o zabrani raspolaganja nekretninama u RH.

Istovremeno, u opstruiranju obaveza proisteklih iz *Sporazuma o sukcesiji* Hrvatska se očigledno "koristila" i unutrašnjom situacijom u BiH i nemogućnošću da se na državnom nivou u BiH postigne potreban dogovor kako bi se usaglasio *sporazum o imovinsko-pravim odnosima* između dvije države. Naime, u svrhu zaključenja sporazuma o uređenju imovinsko-pravnih odnosa Vijeće ministara BiH je 14. 9. 2009. godine potvrdilo sastav delegacije BiH za nastavak prethodno više puta propalih pregovora za zaključenje sporazuma. Nakon više sastanaka usaglašena je pozicija i utvrđen tekst sporazuma koji je poslan vladama bh. entiteta i Distrikta Brčko na davanje saglasnosti. Vlada RS-a je odbila davanje saglasnosti na ponuđeni tekst i zatražila promjenu teksta predloženog sporazuma prvenstveno iz dva razloga. Prvi je što sporazum "ne pruža dovoljan pravni osnov za garantirano i efikasno ostvarivanje prava na povrat stanova u Hrvatskoj na kojima su postojala stanarska prava i, uopće, rješavanje imovinskih prava izbjeglih i/ili prognanih lica iz Hrvatske". Također, prema stavu Vlade RS-a, ugovor ne sadrži odredbe kojima se izričito priznaje pravo RS-u da se uknjiži kao vlasnik na nekretninama koje se nalaze na teritoriji Hrvatske, a činile su imovinu pravnih lica sa sjedištem u RS-u. Riječ je o nekretninama koje su u postupku privatizacije iskazane u pasivnom podbilansu (poslovni prostori, odmarališta, građevinska zemljišta i sl.).

Nakon ovih primjedbi, koje očigledno nisu mogle biti usaglašene na nivou državne komisije, cijeli postupak je obustavljen do danas. Hrvatska strana je od samog početka insistirala na stavu da stanarsko pravo prema njihovim propisima nije imovinsko pravo, te kao takvo nije predmet ovog sporazuma. Podjednako tako, interni stav članova pregovaračkog tima na hrvatskoj strani, u vrijeme pregovora o ovoj temi, bio je da se RS kao entitet ne može pojavljivati sa svojim zahtjevima izdvojeno od državne komisije i stavova usaglašeni na nivou države kao pregovarača u međunarodnim odnosima i pitanjima. Očigledno je da problem u današnjoj situaciji u BiH teško može biti riješen zbog unutrašnjih odnosa i "ustavne arhitekture", kao što je jasno da hrvatska pregovaračka strana računa s ovom činjenicom jer se ona, u konačnici, iskazuje kao pogodnost njihovom odbijanju da se primijeni "Aneks G".

SAOBRAĆAJNI KORIDOR KOD NEUMA

Slobodan tranzit preko teritorije Hrvatske u Luci Ploče i iz nje te preko teritorije BiH u Neumu od izuzetnog je značaja jer će i nakon ulaska Hrvatske u EU ove koridore u najvećoj mjeri koristiti privrednici iz BiH. Ujedno ovi prolazi, a posebno kroz Neum, dobivaju na važnosti i opredjeljenjem obiju država za Jadransko-jonski koridor koji prolazi kroz sedam država, počevši od Italije (Trsta) kroz Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Albaniju do Grčke (Kalmata). Anticipirajući ovu činjenicu, i Evropska komisija je dala svoju preporuku tokom sastanka Privremenog pododbora za transport, energiju, okoliš i regionalni razvoj da se uspostavi i intenzivira bilateralni dijalog s Hrvatskom o pronalasku rješenja spornih pitanja vezanih za tranzitni promet kroz neumski koridor.

U Ljubljani je 2004. godine potpisana zajednička izjava ministara prometa BiH, Hrvatske, Crne Gore i Albanije, a Vijeće ministara BiH je 2009. godine zadužilo Ministarstvo komunikacija i prometa da izradom studijske i projektne dokumentacije istraži najpovoljnije pravce Jadransko-jonske autoceste (JJC) od granice s Hrvatskom do granice s Crnom Gorom. Prema *Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju s EU-om* BiH se obavezala na razvoj osnovne regionalne mreže jugoistočne Evrope (MoU SEETO) na kojoj se nalazi JJC, što je ubuduće dio Transeuropske transportne mreže (TEN-T). Bosna i Hercegovina i Crna Gora definirale su kontaktnu tačku JJC-a, a Hrvatskoj je upućena inicijativa za definiranje kontaktne tačke između BiH i Hrvatske.

Početkom minule decenije, u vrijeme vlade Ivica Račana, u Hrvatskoj je nesporna bila ideja da se "premoščivanje" teritorija BiH u regiji Neuma obavi dijelom JJC-a u zaleđu Neuma, od doline Neretve, Popovim poljem do kontaktne tačke s Crnom Gorom u zaleđu Dubrovnika. Taj je koridor preko teritorija BiH, s odvajanjima prema Neumu, bio logičan i najisplativiji i sa stanovišta širine obalnog

pojasa Hrvatske na potezu od Ploča do Dubrovnika i sa stanovišta gradnje, cijene i konfiguracije terena te mogućnosti razvoja poslovnih zona uz cestu.

Iz pretežno političkih razloga kasnija hrvatska vlada je stavila u drugi plan ovu soluciju, opredjeljujući se maksimalno za koridor preko teritorije Hrvatske uz more, uključujući tu i varijantu s mostom za Pelješac, bez obzira na javna uvjeravanja da taj most "nema veze s Jadransko-jonskim koridorom".

Svojevremena izjava ministra Božidara Kalmete u vladi Ive Sanadera da će "most imati dvije trake s projektiranom mogućnošću za četiri" dodatno je išla naruku prethodnom zaključku. Zamrzavanjem gradnje mosta i ponovnom aktualizacijom pitanja gradnje JJC-a u nastavku autoputa kojim je Hrvatska već došla do Ploča te ulaskom Hrvatske u EU ponovno se urgentno obnavlja ranije postojeća varijanta s autocestom od Ploča do Dubrovnika preko teritorija BiH. Koridor se već sada u političkim krugovima u Hrvatskoj neformalno naziva "šengenskom cestom".

Zbog nerješavanja pitanja tranzita kroz BiH na ovaj način s ulaskom Hrvatske u EU značajno se komplicira i usporava kompletna komunikacija na potezu oko Neuma, ne samo za robe "iz Hrvatske u Hrvatsku" već i za robe "iz BiH u BiH" te u Hrvatsku, kao i za sve druge robe koje su u tranzitu za Hrvatsku. Poseban problem za Hrvatsku u svakoj varijanti bez "šengenske ceste" predstavljao bi izvjesno usporeni prolaz turista na graničnim prijelazima na potezu kroz Neum.

OBLAST ELEKTROENERGETIKE

Između Bosne i Hercegovine i Hrvatske niz godina postoji neriješen problem raspolaganja električnom energijom iz hidroelektrana na zajedničkim vodotocima. Posebno je izražen problem preuzimanja količine vode veće od dogovorene od strane *Hrvatske elektroprivrede* (HEP) a na štetu *Hidroelektrana na Trebišnjici* (HET), čime je privreda BiH tokom 16 godina značajno oštećena.

Predmet spora je raspodjela električne energije koja je od 1968. do 1. 11. 1994. godine bila u omjeru 22 : 78 u korist *HE na Trebišnjici*, a koja je od spomenutog datuma 1994. do sada jednosmjerno promijenjena od hrvatske strane u omjeru 37,73 : 62,27 posto. Pregovori na ovu temu pokretani u više navrata nisu dali nikakve rezultate. Nakon bezuspješnih pokušaja pronalaska rješenja i uključivanja resornih ministarstava dviju država bh. strana je predložila da se pokrene inicijativa za međunarodnu arbitražu uz stručnu pomoć Međunarodne trgovinske komore u Parizu. Hrvatska strana je pismeno obavijestila bh. stranu da ne prihvata rješavanje spora putem arbitraže jer nisu iscrpljene sve pregovaračke mogućnosti.

Tragom ove hrvatske odluke BiH nije poduzela odgovarajuće mjere kako bi definitivno i do kraja zaštitila svoj interes temeljen na ranije primjenjivanom postojećem zajedničkom dogovoru. Iz nespremnosti, neorganiziranosti ili nekih drugih razloga Hrvatska kapitalizira u svoju korist jednostranu odluku stavljajući BiH u položaj podređenog partnera koji će zbog nerješavanja ovog pitanja prije ulaska Hrvatske u EU doći do situacije u kojoj će to rješenje biti još složenije i teže. Pregovori o njegovom rješenju bit će kompliciraniji i s manjim izgledima na uspjeh.

Kao i u mnogim drugim slučajevima, na ovaj problem su se nadovezali i mnogi drugi problemi iz oblasti raspolaganja energijom, planovima za izgradnju novih objekata i kapaciteta koji direktno ili indirektno tangiraju teritorij dviju susjednih zemalja, poput gradnje *HES-a Gornji horizonti* koji može da proizvede katastrofalne posljedice za floru i faunu u neispitanim podzemnim kraškim područjima i vodotocima, pa čak i presušivanja rijeka Bune, Bregave i drugih, potom gradnja druge faze *Hidroelektrane Dubrovnik* i *HE Ombla* na teritoriju Hrvatske s podzemnom akumulacijom koja je većim dijelom na teritoriji BiH. Obje države, BiH i Hrvatska, u ovakvim bi situacijama morale striktno poštivati sve standarde zaštite životne sredine i *Konvencije o procjeni ekološkog utjecaja na okoliš* u prekograničnom kontekstu, što do sada najčešće nisu činile.

Bosna i Hercegovina je dužna da u svim ovim slučajevima upozori na posljedice koje proizvodi nepoštivanje konvencija koje su dio temeljnih standarda na kojima počiva EU, čija članica uskoro postaje Hrvatska, a očekuje se da će i BiH uskoro ispuniti sve uvjete za dobivanje statusa kandidata preuzimajući time i svoj dio obaveza u zajedničkom poštivanju tih istih standarda.

TRGOVINSKI ODNOSI

Nakon ulaska Hrvatske u EU ta zemlja napušta CEFTA sporazum, potpisan 2006. godine, u čijim su okvirima bili regulirani dosadašnji trgovinski odnosi između dvije države. Time prestaju i pogodnosti koje su BiH i druge zemlje članice CEFTA-e imale u kontekstu vanjskotrgovinske razmjene s Hrvatskom. Hrvatsko tržište tako postaje unutrašnje tržište EU-a, što direktno zahtijeva promjenu režima u vanjskotrgovinskim odnosima BiH s Hrvatskom. U susret ovoj situaciji u BiH je do sada učinjeno malo i nedovoljno, što će ukupnu privredu u BiH i posebno trgovinu dovesti u krajnje inferioran odnos prema Hrvatskoj i tržištima EU-a zbog restrikcija u vidu novih standarda koje će se ispostaviti kao barijera u toj trgovini.

U datoj situaciji potpisani *Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između BiH i EU-a* postaje ključni okvir za moguću liberalizaciju trgovine s Hrvatskom, u skladu s definiranim uvjetima i dinamikom predviđenom u pratećim aneksima i protokolima. Ovo postaje posebno značajno s obzirom na to da je Hrvatska uz Srbiju najznačajniji vanjskotrgovinski partner BiH. Uvoz iz RH u BiH u 2010. godini iznosio je 1,05 milijardi eura. Izvoz iz BiH u RH u isto vrijeme iznosio je 547,40 miliona eura, što znači da je pokrivenost uvoza izvozom iznosila 52 posto. Zanimljivo je napomenuti da je prije deset godina odnos uvoza i izvoza bio bezmalo 7 : 1 u korist Hrvatske, a da rezultat iz 2010. pokazuje da je debalans smanjen na 2 : 1. Izvoz iz BiH u Hrvatsku iznosi 16 posto od ukupnog izvoza iz BiH na strana tržišta. Rast uvoza iz Hrvatske u BiH u 2010. godini (10,99%) manji je od rasta izvoza iz BiH u RH (13,40%).

Svi ovi pokazatelji, međutim, dovode se u pitanje od ulaska Hrvatske u EU, jer prema sadašnjoj situaciji BiH bi mogla u EU da izveze jedino ribu i sirovu kožu za čiji izvoz u Uniju ispunjava uvjete. Ti uvjeti nisu ispunjeni za niz drugih proizvoda kao što su, naprimjer tehnički proizvodi, poljoprivredni proizvodi, uključujući sjeme i sadni materijal, za živu stoku itd. Najviše će biti pogođeni, prema sadašnjim analizama, proizvođači mlijeka i mliječnih proizvoda, jaja i svježeg mesa. Bosna i Hercegovina nema uvjeta za dokazivanje postojanja veterinarskih, fitosanitarnih i standarda u oblasti sigurnosti, prije svega hrane. Istovremeno u BiH nema ni dovoljno laboratorija za ispitivanje kao ni certifikacijskih tijela čiji su dokumenti priznati u Hrvatskoj. Većina ovih problema proteže se i na slučajeve tranzita robe za pojedine treće zemlje a kroz zemlje EU-a.

U ovakvoj situaciji, očigledno, rješenje je isključivo u rukama domaćih organa i institucija. Bosna i Hercegovina u konačnici naprosto mora ispuniti sve zahtjeve EU-a u pogledu trgovine sa zemljama Unije, ali i s trećim zemljama prema kojima postoji namjera izvoza kroz zemlje EU-a. Koje su od tih mjera i standarda najurgentnije i moguće ih je u zahtjevnom postupku realizirati, poznato je. Među njima su najvažniji standardi iz serije ISO 9000 (sistem upravljanja kvalitetom), ISO 14000 (zaštita životne sredine), ISO 22000 i HACCP (sigurnost hrane), OHSAS (sistem upravljanja zaštitom zdravlja i sigurnošću na radu) i ISO 27001 (sistem zaštite i sigurnosti informacija).

Ovaj ogromni zadatak ne može se realizirati u dogledno vrijeme uz način organizacije i tempo kojim se to do sada radilo. Za sve ovo znalo se još od trenutka kada je Hrvatska započela pregovore o pristupanju EU-u, a kako se sada vidi, na tome planu učinjeno je veoma malo. Javnost o tome nije bila upoznata, a pažnja je s ovih životnih pitanja uporno skretana na iscrpljujuću politizaciju svega onoga što je zapravo na putu rješavanja ovih problema.

Zadatak koji je pred institucijama i nadležnim tijelima u BiH mora se rješavati vanrednim angažiranjem, organizacijom, jasno definiranim i projektiranim ciljevima uz utvrđeni *tajming* i direktna zaduženja. Neuspjeh u realizaciji ovoga posla predstavljat će nenadoknativ gubitak u procesu ekonomske, pa tako i političke konsolidacije države na putu ka Evropskoj uniji.

OBLAST RADA, ZAPOŠLJAVANJA, SOCIJALNE ZAŠTITE I PENZIJA

Od kraja 2006. godine do danas BiH je u dva navrata službenim obraćanjem preko Ministarstva civilnih poslova predlagala pismom namjere zaključivanje *sporazuma o privremenom zapošljavanju bh. radnika u Hrvatskoj*; prvi put krajem spomenute godine, a drugi put 2008. Hrvatska se nijednom nije izjasnila

povodom tih inicijativa. Cilj obraćanja bh. strane bio je da se na ovaj način uredi odnosi u oblasti rada i zapošljavanja, potakne mobilnost radne snage i veća zaposlenost bh. radnika, ostvari kontrola tržišta rada i smanji rad "na crno", te stvori sigurnije okruženje i uvjeti rada za bh. radnike na privremenom radu u Hrvatskoj.

Pristupanjem EU-u Hrvatska ulazi u jedinstveno tržište rada zemalja Unije, a radnici iz BiH će se tretirati kao radnici iz zemalja izvan EU-a. Kako je očigledno da u vezi s ovim pitanjem postoji obostrani interes i BiH i Hrvatske, koja će imati sve više potrebe za radnicima iz BiH, povoljnijim za njihovo tržište iz niza prirodnih razloga, nadležni organi i institucije moraju učiniti energičan dodatni napor da se ovo pitanje stavi na dnevni red između dvije države i pokuša riješiti u periodu koji je preostao do ulaska Hrvatske u EU.

U sklopu ove problematike godinama se kao neriješeno pitanje postavlja i problem radnopravnoga i socijalnog statusa radnika iz BiH zaposlenih u Hrvatskoj a u periodu 1991.–1995. otpuštenih s posla jednostranim odlukama poslodavaca iz RH. Prema evidenciji u BiH, utvrđeno je da se na području BiH ovim povodom prijavilo ukupno 13.636 osoba. Hrvatska strana zastupa stav da se "ovo pitanje treba rješavati individualno pred nadležnim sudovima". U desetak pokrenutih slučajeva tragom ovog stava pokazalo se da bi takvi sudski sporovi bili veoma teško okončavani, a da se u nekoliko pozitivno riješenih slučajeva odluke nisu mogle provesti zbog stečaja bivših firmi, njihovog prestrukturiranja, gašenja itd. Zbog svega toga i potencijalno velikog broja mogućih sudskih sporova bh. strana je predlagala da problem treba riješiti sporazumno između dvije vlade. Na tim različitim stavovima i bez rješenja cijeli proces "dogovaranja" je 2006. godine i stao, praktično do današnjeg dana.

ZAKLJUČAK

Ulazak Hrvatske u Evropsku uniju izuzetno je pozitivna činjenica ne samo za tu zemlju već i za zemlje regije, posebno susjede Hrvatske, a iz niza prirodnih razloga naročito za Bosnu i Hercegovinu. Taj čin će, ujedno, iz temelja promijeniti odnose u regiji a na izvjestan način i u nekim segmentima, posebno privrednim, ekonomskim i trgovačkim dramatično utjecati na stvarnost u BiH. Pozitivne ali posebno i prateće negativne implikacije ove kapitalne promjene u susjedstvu, posebno kratkoročno gledano, mogu promijeniti mnoge društvene, ekonomske, ali i političke prilike u BiH dokidajući neke dosadašnje realitete i otvarajući mnoge, sasvim drugačije.

Suštinska činjenica u ovom kontekstu, posebno dugoročno gledano, jeste da nema rješenja za eliminaciju negativnih efekata ulaska Hrvatske u EU za Bosnu i Hercegovinu izvan što bržega i konkretnijeg podizanja svih neophodnih standarda funkcioniranja države BiH u cijeloj lepezi njenih funkcija te izjednačavanja sa standardima EU-a koji će se od 1. 7. 2013. primjenjivati u Hrvatskoj.

Taj proces u BiH mora biti bez dilema, efikasan, brz i sveobuhvatan. Čak ako se u nekim segmentima poboljšanja bilateralnih podnosa postignu rješenja kojima će se privremeno premostiti nekompatibilnost standarda između dvije države, činjenica je da partner Bosni i Hercegovini postaje EU kao cjelina, a ne samo jedna susjedna država s kojom se problemi mogu rješavati bilateralno. Neriješena i godinama otvorena bilateralna pitanja između dvije države s ulaskom Hrvatske u EU na svoj način postaju otvorena pitanja između BiH i EU-a. Neka od njih posebno su s tog aspekta značajna za Uniju, poput neriješenih pitanja granice između dvije države, i na kopnu i na moru. Time, zapravo, EU dobiva dio svoje vanjske granice kao neriješeno i nedefinirano pitanje, pa će se tako i rješenje za to tražiti ubrzano i na rigorozan način, ali sada izvjesno i prvenstveno kao multilateralno pitanje od posebnog interesa za sve zemlje članice Unije. Slično je s Lukom Ploče, tranzitom kroz Neum, graničnim prijelazima za uvoz i izvoz roba između dvije zemlje ali i na tržišta EU-a itd. Pregovaračka pozicija BiH u tom slučaju teža je i kompliciranija nego u vrijeme kada se o ovome pregovaralo isključivo kao o bilateralnim pitanjima između dvije države.

Evropska unija će u rješavanju ovih pitanja imati i interesa i razloga za angažiranje, prije svega, kao i uvijek, sa stanovišta vlastitog interesa. U tim procesima ona će, bez sumnje, biti "blagonaklonija" Hrvatskoj nego BiH. Ove činjenice moraju biti svjesni u nadležnim institucijama i tijelima u BiH te u skladu s time uložiti krajnje napore i sva raspoloživa sredstva kako bi se što je moguće više još uvijek bilateralnih problema skinulo s dnevnog reda do 1. 7. 2013. godine. Svako kašnjenje na ovom putu s teškim posljedicama po sve stanovnike BiH knjižit će se, prije svega, na njihov račun.

Bosanskohercegovačkoj strani, u ovom kontekstu, mora biti jasno da unutrašnja "zatezanja" i korištenje nedovršene unutrašnje ustavne konstrukcije kao prednosti za domaća razračunavanja može biti svojevrsni bumerang na svakom dijelu zemlje. Pitanja koja su blokirana unutar BiH iz ovih razloga moraju se deblokirati, makar primjenjujući poznati i mogući princip u pregovaranjima: treba rješavati ono što nije sporno, a ono što za sada ne može biti riješeno ostavljati za bolju priliku. Tipičan primjer ove situacije je višegodišnje blokiranje niza pitanja iz oblasti imovinsko-pravnih odnosa, sukcesije i benefita po osnovu primjene „Aneksa G“ zbog stanarskih prava izbjeglica iz Hrvatske u RS-u. Ustupci jesu bolni, ali i u tom kontekstu postoji pitanje omjera gubitka i dobitka za sve stanovnike u BiH.

Podjednako tako, na bh. strani svi skupa moraju učiniti "finalni" napor da se svakako zatvori što je moguće više otvorenih pitanja i, posebno, da se krene što brže u osposobljavanje institucija, struke, infrastrukture i ostalog što je u funkciji stvaranja uvjeta za priključenje i prihvaćanje standarda EU-a u proizvodnji, transportu, trgovini, kontroli itd. Bez toga BiH ostaje slijepo crijevo u poziciji i na prostorima na kojima je snažno gurnuta iza drugih, čak i okolnih zemalja koje ubrzano osvajaju prostore standarda Unije.

Svoje posebno mjesto u cijelom ovom procesu ima i sama Hrvatska. Svojevrsni osjećaj "nadmoći i elitizma" spram onih susjeda koji još nisu uhvatili priključak na podjednak način s njom uočljiv je u dijelu javnosti i političkih struktura te zemlje. On je na izvjestan način očekivan, pa i logičan, taj fenomen nije novi ni unutar EU-a, ali je veoma bitno svim snagama, zajedničkim naporima i posebno razvijanjem svijesti o tome u samoj Hrvatskoj prevladavati uvjerenja da je ta zemlja "pobjegla s Balkana" i iz okruženja te prema njemu nema više interesa.

Mnoga otvorena i prethodno nabrojana neriješena pitanja s BiH ne mogu biti tek tako "gurnuta pod tepih" nakon ulaska u EU, već će se tek tamo, mada u drugačijim okolnostima, iskazati kao ozbiljan problem. I ovdje je riječ o granici, trgovini, gdje će pad razmjene i gubitak tržišta pogađati i samu Hrvatsku, a svaka eventualna destabilizacija BiH tragom novih nedaća, ekonomskih ali i socijalnih i političkih, ne može ostati bez refleksija na zemlju koja sa BiH ima oko 1000 km kopnene granice. Zaostajanje i problemi u BiH, htjeli to ili ne, reflektirat će se na specifične, pa možda i nepredvidive načine i u samoj Hrvatskoj. Zato ta zemlja, kao članica EU-a, mora biti posebno i dodatno zainteresirana da se sva otvorena pitanja s BiH što prije riješe na obostranu korist, te da se susjedima na dodatan način pomaže kako bi što prije uhvatili priključak s njom u EU-u.

Hrvatska i BiH u ovom procesu imaju na raspolaganju, uz ostalo, i niz regionalnih inicijativa u kojima su obje države članice kao što su CEI, JJI, Unija za Mediteran, RCC, SEEC, SECI, RACVIAC, MARRI, Neumska inicijativa, Dunavska inicijativa itd. Snažne su i veze na nivou civilnog društva i nevladinih organizacija. Sve ove inicijative imaju za cilj približavanje država regije EU-u i saradnju država članica Unije s državama nečlanicama. Pozitivni rezultati u ovakvim vidovima saradnje jasno su uočeni i nema razloga da se oni ne koriste i u ovom slučaju.

Tih pozitivnih napora, pa tako i rezultata u rješavanju problema između dvije države, naravno, ima u pojedinim značajnim oblastima, makar i nakon više godina priprema i pregovaranja. Primjer je u ovom kontekstu veoma značajna odluka Predsjedništva BiH o ratificiranju *Sporazuma o dvojnomoj državljanstvu između BiH i RH*, donesena u oktobru 2011. godine, nakon što je ovaj sporazum prethodno, mnogo ranije, ratificiran u Parlamentu BiH. Ta je odluka Predsjedništva nekoliko godina unazad bila blokirana time što bivši član predsjedništva Haris Silajdžić nije na nju davao saglasnost. Potezom Predsjedništva BiH u novom mandatu praktično su utvrđene osnove za reguliranje važnog pitanja statusa građana koji imaju državljanstvo BiH i RH, prvenstveno u kontekstu činjenice da državljani RH postaju i građani EU-a, ali i zbog niza drugih aspekata ovog pitanja.

Ulazak Hrvatske u EU je velika i značajna činjenica. Ona za sobom nosi i niz izazova raznih vrsta za BiH. Uspjeh ili neuspjeh u rješavanju tih izazova cijeli proces u regiji može snažno stimulirati u pozitivnom pravcu, ali neuspjeh može otvoriti nove sumnje i negativne trendove u ionako teškim i složenim vremenima. Zato svako treba da preuzme svoj dio odgovornosti i obaveza da se negativni aspekti ovog čina, sadržani u postojanju neriješenih pitanja i nekompatibilnosti u organizaciji i nivou funkcioniranja država, premoste na način koji neće ugrožavati sam strateški, krajnji cilj – što brže pristupanje svih u regiji Evropskoj uniji kao prirodnoj porodici država i naroda na evropskom prostoru.